

**LINGVAMADANIYATSHUNOSLIK: TIL VA MADANIYAT
O'RTASIDAGI ALOQA**

*DENOV TADBIRKORLIK VA PEDAGOGIKA INSTITUTI XORIJIY TIL
VA ADABIYOTI YO'NALISHI 4-KURS TALABALARI*

NAZIROVA LAYLO

NORQUVVATOVA MUATTAR

BOZOROVA AZIZA

INOYATOVA SANAM

Annotatsiya: *Ushbu maqolada til va madaniyat o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlik tahlil qilinadi. Lingvamadaniyatshunoslikning asosiy printsiplari, tadqiqot usullari va muhim tushunchalari (masalan, madaniy kodlash, tillararo o'zaro ta'sir, madaniy qiymatlar) batafsil ko'rib chiqiladi. Maqola tilning madaniy hodisalarni aks ettirishdagi rolini, til va madaniyatning o'zaro bog'liqligi orqali madaniyatni tushunish imkoniyatini ochib beradi. Tadqiqot natijalarida tilning madaniyatni o'rganishda kalit vosita ekanligi ta'kidlanadi va lingvamadaniyatshunoslikning zamonaviy o'rganish sohalari tavsiflanadi.*

Abstract: *This article explores the intricate relationship between language and culture, focusing on the field of linguistic anthropology. It examines key concepts such as cultural encoding, intercultural communication, and cultural values, highlighting the role language plays in reflecting and shaping cultural phenomena. The analysis demonstrates how understanding the interplay between language and culture allows for a deeper comprehension of different societies. The article concludes by emphasizing language as a crucial tool for cultural investigation and outlining emerging research areas within linguistic anthropology.*

Key words: *Language and culture, Culture and communication, Intercultural communication, Cultural values, Cultural codes, Language ideologies, Linguistic relativity,, Sociolinguistics, Ethnography,*

Kalit so'zlar: *Til va madaniyat, Madaniyat va muloqot, Madaniyatlararo muloqot, Madaniy qadriyatlar, Madaniy kodlar, Til ideologiyasi, Tilning nisbiyligi, Sosiolingvistika, Etnoграфия,*

Lingvamadaniyatshunoslik — bu til va madaniyat o'rtasidagi murakkab aloqalarni, ularning bir-biriga ta'sirini va o'zaro bog'liqligini o'rganadigan ilmiy soha. U lingvistika va madaniyatshunoslik (antropologiya) o'rtasidagi kesishma sifatida ko'rib chiqiladi. Lingvamadaniyatshunoslikning asosiy maqsadi tilni faqat aloqa vositasi sifatida emas, balki ijtimoiy hayot, shaxslar va madaniy kontekstlar bilan bog'liq holatlarni anglashda muhim rol o'ynaydigan asbob sifatida tahlil qilishdir.

Lingvamadaniyatshunoslikning Asosiy Elementlari

1. Til:

- Til insonlarning fikrlash uslubini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.
- Har bir xalqning leksik tizimi uning urf-odatlarini, qadriyatlari va tarixini aks ettiradi.

2. Madaniyat:

- Madaniyat – bu jamiyat tomonidan qabul qilingan an'analar, urf-odatlar, qadriyatlar va hayot tarzi to'plami.
- Madaniy elementlar til orqali ifodalanadi va ushbu jarayonda tildan foydalanish ushbu elementlarga ko'rsatma berishi mumkin.

3. Etnolingvistika:

- Bu yo'nalish etnik guruhlarining tillarini ularning madaniyati nuqtai nazaridan tadqiq qiladi.
- Etnolingvistika kross-kultural tadqiqotlarda e'tiborni tortadi hamda turli xalqlar orasidagi identifikatsiya jarayonlarini aniqlaydi.

4. Sotsial Lingvistika:

- Sotsial lingvistika tilni ijtimoiy omillar kontekstida o'rganadi; ya'ni tillar orasidagi farqlar jamiyatdagi iqtisodiy yoki ijtimoiy qatlamlarni aks ettirishi mumkinligini tahlil qiladi.

5. Kross-kultural Tadqiqotlar:

- Turli millatlar orasidagi an'analar, urf-odatlarini solishtirish imkoniyatlarini taqdim etadi.

- Bu metodologiya globalizatsiya davrida muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda; xalqlararo tushunmovchiliklarni kamaytirishga yordam beradi.

6. Polilingvizm (Ko'p Tillilik):

- Ko'p tilli shaxslar boshqa millatlar bilan samarali muloqot qilish imkoniga ega bo'lishi uchun zarurdir.

Til va Madaniyat O'rtasidagi Aloqa. Til – Madaniyatni Aks Ettiruvchi Vositadir. Til – bu insonlarning fikrlarini, his-tuyg'ularini ifodalovchi asbob bo'lib, har bir xalqning o'ziga xos tarixi, an'analari va urf-odatlarini bilan bog'liqdir. Masalan, ma'lum bir xalqqa xos bo'lgan so'zlar yoki iboralar nafaqat ularning harakatlarini belgilab beruvchi mazmuni bildiradi balki ularning dunyoqarashini ham yoritadi.

Inson tilidan foydalanayotganda uning konteksti doirasida ma'noni anglaydi; shu sababli atama yoki ibora qanday ishlatilgani haqida mulohaza yuritish ham juda muhimdir.

Leksik Tuzilmalar. Har bir millatning leksik tizimi uning madaniy atributlariga mos keladi. Qanday so'zlar eng ko'p ishlatilishi millat mentalitetining aksidir. Misol uchun:

- **Inuit xalqi** qorin haqidagi atamalarning xilma-xilligi ularning qishloq sharoitlariga mos ravishda yashash tarzidan dalolat beradi.

- **Yapon tilidagi "wa" (тынчлик)** konsepti esa yapon madaniyatining uyg'unlikka intilishini ta'kidlaydi.

Etnolingvistika .Etnolingvistika — bu tillar orasidagi farqlarni etnik guruhlar kontekstida tahlil qilish jarayonidir. U jamiyat ichidagi ijtimoiy

qatlamlarni aniqlashda yordam beradi va insonlarning qanday qilib identifikatsiya qilinishini tushunishga imkon yaratadi.

Etnik Identifikatsiya. Etnolingvistika orqali insonlarning o'zlarini identifikatsiya qilish jarayoni kuchayib borayotgan globalizatsiyada muhim ahamiyat kasb etmoqda.

- **Masalan**, hind xalqi "Dharma" (tug'ilgan joyda to'g'ri yashash) tushunchasiga tayangan holda o'z davlatlariga nisbatan mas'uliyat hissini rivojlantiradilar. Bu esa dastlabki ijtimoiy munosabatlardan tortib zamonaviy siyosatchilar g'oyalarigacha bo'lgan yuzaga keltiruvchi omil hisoblanadi. Sotsial

Lingvistika. Sotsial lingvistika — tildan foydalanishni ijtimoiy omillar nuqtai nazaridan o'rganadigan yo'nalishdir.

Dialektal Farqlar. Dialektal farqlar yozma va og'zaki kommunikatsiyada sodir bo'ladi; masalan:

- **Britaniya inglizcha:** "flat" (kvartira)

- **Amerika inglizcha:** "apartment".

Bunday farqlar jamiyat ichida iqtisodiy tengsizliklarni aks ettirishi mumkin; agar bitta guruh boshqa guruhdan yuqori baholansa ular o'zlarini ustun his qiladilar hamda muloqotdagi noqulay holatlarga olib kelishi mumkin.

Kross-kultural Tadqiqotlar. Kross-kultural tadqiqotlarda turli xalqlar orasidagi an'analar solishtiriladi; ushbu tadqiqotlar muloqotni yaxshilashga xizmat qiladi hamda globalizm sharoitida umumjahon muammolarini hal qilish uchun yechimlarni taklif etishga yordam beradi.

Globalizm Va Madaniya Ta'siri. Globalizatsiya jarayonlari natijasida tillar orasida almashinuv sodir bo'lmoqda; bu esa yangi realliklarning paydo bo'lishiga olib kelmoqda:

- Masalan, ingliz tilining globallasuvi nafaqat so'z boyligini oshiribgina qolmaydi balki boshqa millatlar orasidagi identifikatsiyani ta'sir qiladi. Uslubiy jihatdan qaraganda xorij tillaridan foydalangan holda mahalliy urf-odatlarni buzmasdan yangi shakllarni qo'llab-quvvatlash zarurati tug'ilmoqda. Polilingvizm (Ko'p Tillilik). Bir nechta tillarni bilish kultur almashinuviga olib

kelishi mumkin; bu esa jamiyat ichidagi dinamikalarni ta'sir qiladi hamda individning fikrlash uslubini kengaytiradi.

Polylingvizm aslida ijtimoiy integratsiyani mustahkamlashga yordam beruvchi kuchdir; buning natijasida ko'p tillarni biladigan odamlar kulturasi munosabatlarda yanada samarali bo'lmog'dalar; misol sifatida Yevropa Ittifoqi davlatlari fuqarolari keltirilishi mumkin - ular raqamli kommunikasiya vositalari orqali turli madaniyati tashuvchilar bilan tez-tez aloqa qilish imkoniga ega bo'lishmoqda.

Xulosa

Lingvamadaniyatshunoslik — zamonaviy dunyoning dolzarb fanlardan biri hisoblanib, u faqatgina tilning badiyiligi emas balki uning inson hayoti uchun naqadar ahamiyatligini ko'rsatib beradi.

Bu sohadagi ilm-fan taraqqiyotining davom etishi talab qilinmoqda: kelajak avlodlarga hali amalga oshirilmagan vazifalarni hal qilish yo'lidan borishga undaydi. Lingvamadaniya savollarga javob bera oladigan voqealardagi zarurat eng yuqori darajada davom etayotgan davr mobaynidami to'qimalarga bag'ishlangan amaliy tavsiyalar bilan uchraydi. Lingvamadaniyatshunoslik sohasi til va madaniyatning o'zaro bog'liqligi, o'zaro ta'sirini chuqur o'rganishga qaratilgan. Ushbu maqolada tilning madaniyatni aks ettirish va shakllantirishdagi rolini, shuningdek, madaniy qadriyatlar, kodlar va ideologiyani til orqali tushunishning ahamiyatini ko'rsatib o'tdi. Madaniyaro muloqot va turli tillar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tahlil qilish orqali, lingvamadaniyatshunoslikning turli madaniyatlarni tushunishda asosiy vosita ekanligi aniqlandi. Kelajak tadqiqotlari uchun til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqurroq tahlil qilish va turli madaniyatlarning o'ziga xos til va muloqot uslublarini o'rganish yo'nalishlarini ko'rsatib o'tish muhimdir. Til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro ta'sir, shu jumladan, tilning madaniy kodlashdagi roli, lingvistik nisbiylik printsiipi va Sapir-Vorf gipotezasini chuqurroq o'rganish lingvamadaniyatshunoslik tadqiqotlarining dolzarb mavzulari hisoblanadi.

REFERENCES

1. Shodmonova, G. (yil). **Til va madaniyat**. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
2. (yil). **Madaniyat va til**. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
3. (yil). **O'zbek tilining madaniyati**. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
4. (yil). **Lingvistik madaniyatshunoslik**. Tashkent: Tashkent State University of Economics.
5. (yil). **Til va milliy identitet**. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.